

4 april 2018

Dnr U2017/04546/S

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm
u.remissvar@regeringskansliet.se

YTTRANDE ÖVER UTREDNINGEN NATIONELLA MINORITETSSPRÅK I SKOLAN – FÖRBÄTTRADE FÖRUTSÄTTNINGAR TILL UNDERVISNING OCH REVITALISERING (SOU 2017:91)

1. Sammanfattning

Civil Rights Defenders är överlag positiv till innehållet i utredningen om att skapa bättre möjligheter för elever som tillhör de nationella minoriteterna och det samiska folket att få undervisning i sina respektive språk. Civil Rights Defenders ställer sig dock kritisk till främst följande delar av utredningen.

Frågor som rör det samiska folket bör inte hanteras inom ramen för minoritetspolitiken. De förslag som bygger på minoritetspolitiska överväganden riskerar i regel att inte leva upp till Sveriges internationella åtaganden om urfolksrätt.

De förslag på åtgärder som ska gagna urfolks- och minoritetsspråken bör dessutom inkludera teckenspråk.

Slutligen vill Civil Rights Defenders anföra två synpunkter kring genomslagskraften hänförlig till lagstiftning om urfolks- och minoritetsspråk. För det första råder det i utredningen en avsaknad av förslag kring tydliga ansvarsutkrävande mekanismer gentemot de huvudmän som inte lever upp till lagstiftningen.¹ För det andra anser Civil Rights Defenders att mer ambitiösa förslag är nödvändiga för att läka lärarbristen, vilket utgör en nyckelfråga för att förbättra tillgången till undervisning i urfolks- och minoritetsspråk.²

¹ Se Sisuradions undersökning som hittas på:

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=4979&artikel=6596738>.

² Se kritik mot Sverige från t ex Committee of Ministers, Council of Europe, Recommendation CM/RecChL(2015)1 of the Committee of Ministers on the application of the European Charter for Regional or Minority Languages by Sweden, 14 januari 2015; Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR-kommittén), Concluding observations on the sixth periodic report of Sweden, FN-dokument

2. Närmare om utredningens förslag

Rättsliga utgångspunkter samt utredningens förhållande till Sveriges internationella åtaganden rörande urfolket sameer (kap 7-12)

Överlag ser Civil Rights Defenders positivt på de utgångspunkter som utredningen tar avstamp i, bland annat vad gäller kritiken från Europarådet och försöket att behandla utbildningsväsendet som en helhet. Det är vidare positivt att de olika behov och förutsättningar som finns i förhållande till urfolks- och minoritetsspråken uppmärksammas.

Det är enligt Civil Rights Defenders mening dock olyckligt att de samiska språkens status som urfolksspråk inte tydliggörs i utredningen. Civil Rights Defenders ställer sig kritisk till att överväganden kring de samiska språken, såsom alla frågor som rör det samiska folket, görs inom ramen för minoritetspolitiken. Dessa förslag förmår i normalfallet inte leva upp till Sveriges internationella åtaganden om urfolksrätt.³

Civil Rights Defenders vill i sammanhanget lyfta fram Sametingets förslag till en samisk språklag samt övriga språkpolitiska bedömningar. Den samiska språklag som Sametinget föreslagit skulle omfatta både befintlig minoritetspolitisk lagstiftning som gäller sameer och lagstiftning som behöver komma på plats för att nå urfolksrättslig nivå.⁴ Civil Rights Defenders anser att regeringen omgående bör vidta åtgärder för att utreda möjligheterna att tillmötesgå Sametingets förslag.

Nationellt minoritetsspråk som eget ämne samt undervisning i de nationella minoritetsspråken i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan (kap 7-8)

Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens huvudförslag om att införa nationella minoritetsspråk som ett nytt ämne i skolan och att låta ämnet ingå i timplanen för de

E/C.12/SWE/CO/6, 14 juli 2016, paragraf 46, samt artiklarna 2 och 13 internationella konventionen för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR). Se också Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples on the human rights situation of the Sami people in the Sápmi region of Norway, Sweden and Finland, FN-dokument A/HRC/33/42/Add.3, 9 augusti 2016, paragraf 52.

³ Artikel 13 urfolksdeklarationen utgör den ledande internationella normen för urfolks språk rättigheter. Enligt *International Law Association's* (ILA:s) mening är stater, utöver eventuella traktaträttsliga skyldigheter, bundna av internationell sedvanerätt i förhållande till urfolks rätt till sitt språk. En sedvanerättslig skyldighet som omnämns av ILA är staters förpliktelse att, vid skolplikt för urfolksbarn, bistå med lärare som kan tala urfolksspråket. Se ILA, Protokoll från Sofiakonferensen om urfolks rättigheter, 2012, s 8-15.

⁴ Se Sametingets språkpolitiska handlingsprogram, antagen 2016-05-31, tillgängligt på https://www.sametinget.se/handlingsprogram_sprak.

obligatoriska skolformerna. Civil Rights Defenders är framför allt positiv till utredarens förslag att regeringen ska utreda möjligheten att erbjuda alla elever undervisning i ämnet nationellt minoritetsspråk. Detta skulle utgöra ett viktigt steg mot att förändra samhällets syn på urfolks- och minoritetsspråken, samt de befolkningsgrupper som berörs.

Civil Rights Defenders framhåller även att samers självbestämmanderätt ställer krav på samisk delaktighet och inflytande i de processer som rör framtagande av kursplaner, läromedel och andra åtgärder som rör de samiska språken.⁵ Rätt till inflytande i dessa processer gäller även för de nationella minoriteterna. Ytterligare uppgifter som tilldelas Sametinget, eller andra urfolks- eller minoritetsaktörer, behöver mötas upp med motsvarande resurser.

Den okunskap och bristande genomslagskraft som omfattar urfolks- och minoritetsrättigheter i Sverige visar ett tydligt behov av ansvarsutkrävande mekanismer som idag inte existerar i den svenska förvaltningen.⁶ Civil Rights Defenders ställer sig kritisk till avsaknaden av överväganden och förslag gällande denna fråga. Utöver att en myndighet får i uppdrag att utöva egeninitierad och systematisk tillsyn, bör bristande efterlevnad leda till konsekvenser för de huvudmän som inte realiserar undervisning i urfolks- och minoritetsspråk på så vis som regleras.

Civil Rights Defenders föreslår att tillsynsfrågan utreds tillsammans med frågan om inrättande av en ny nationell människorättsinstitution. Vid utformningen av nya organ är det centralt att samernas rätt till självbestämmande som folk, samt att samernas och de nationella minoriteternas rätt till inflytande, tillgodoses. Vidare får det anses relevant att låta teckenspråket omfattas av en sådan utredning (se kommande avsnitt).

Nationella minoritetsspråk och tvåspråkig undervisning samt de nationella minoritetsspråken i förskolan och förskoleklassen (kap 9-10)

Civil Rights Defenders tillstyrker utredningens förslag gällande stärkande av tvåspråkig undervisning för urfolks- och minoritetsspråken och att förbättra tillgången till dessa språk i förskolan och förskoleklassen.

⁵ Se bland annat artikel 19 urfolksdeklarationen enligt vilken Sverige har en skyldighet att erhålla samernas fria och informerade förhandssamtycke (*free, prior and informed consent*) innan antagande eller implementering av rättsliga eller administrativa åtgärder som kan komma att påverka dem. Se också not 3.

⁶ Se not 1.

Vad rör det samiska folket påminner Civil Rights Defenders om urfolksrättens krav att skolundervisningen ska erbjudas huvudsakligen på de samiska språken.⁷ Sametinget förespråkar så kallade språkbads- respektive språkbevarandemodeller för Sameskolan och samisk integrerad undervisning, något som enligt Civil Rights Defenders bör beaktas i det vidare arbetet med att stärka den tvåspråkiga undervisningen.⁸

Civil Rights Defenders vill i sammanhanget också lyfta behovet av en utredning rörande möjligheterna för att stärka undervisningen i teckenspråk. Detta i enlighet med språklagens (2006:900) intention och uttalade skrivning om att döva eller hörselskadade, precis som den som tillhör en nationell minoritet, ska ha rätt att lära sig, utveckla och använda språket. De förslag på åtgärder som ska gagna urfolks- och minoritetsspråken bör därför också inkludera teckenspråk.

Tillgången till lärare och läromedel i nationella minoritetsspråk samt övriga frågor (kap 11-12)

Bristen på lärare och övriga resurser i utbildningsväsendet utgör en nyckelfråga för att förbättra tillgången till undervisning i urfolks- och minoritetsspråk.⁹ Civil Rights Defenders ställer sig överlag positiv till de förslag som utredningen innehåller i denna del, men vill framföra följande.

Civil Rights Defenders har förståelse för att en utveckling mot att uppfylla Sveriges internationella åtaganden kan behöva ske stegvis, men bedömer att utredningen brister i ambition rörande frågan om lärarbristen. Civil Rights Defenders anser att ytterligare åtgärder måste övervägas.¹⁰ Den svenska staten kan exempelvis genom stipendier och utbildningsinsatser för personer med urfolks- eller minoritetsspråk som förstaspråk, finansiering av språkstudier för personer i arbetslivet, rekrytering av lärare från Norge och Finland, samt mer utbildningsresurser överlag, bidra till att minska lärarbristen för urfolks- och minoritetsspråken.¹¹

⁷ Se artikel 14 urfolksdeklarationen samt ILA, not 3.

⁸ Se Sametingets språkpolitiska handlingsprogram, not 4, s 21-22.

⁹ Se kritik mot Sverige med hänvisningar i not 2.

¹⁰ För det samiska folkets vidkommande hänvisas till Sametingets språkpolitiska handlingsprogram för relevanta åtgärder hänförliga till lärarbrist och läromedel, not 4, särskilt s 25-26.

¹¹ Se Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, Fourth Opinion on Sweden – adopted on 22 June 2017 (ACFC/OP/IV(2017)004), 16 oktober 2017, paragraf 92, samt CESCR-kommittén, not 2, paragraf 46.

WE EMPOWER PEOPLE

Regeringen bör enligt Civil Rights Defenders även verka för mer attraktiva anställningsvillkor för läraryrket generellt, särskilt i den svenska glesbygden som erbjuder särskilda utmaningar för lärarrekrutering.

För utökade möjligheter till fjärrundervisning är det centralt att samtidigt genomföra satsningar på teknik och läromedel anpassade för undervisning på distans. Det är också viktigt att etablera resursskolor för barn som läser urfolks- och nationella minoritetsspråk så att barnen kan träffa andra personer som läser samma språk.

Civil Rights Defenders tillstyrker slutligen utredarens förslag rörande förstärkta åtgärder mot rasism och hatbrott, språk som diskrimineringsgrund samt kunskaper om de aktuella språken i kursplanen för svenska som andraspråk (kap 12).

Stockholm som ovan

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "John Stauffer", is written over a horizontal line. The signature is fluid and cursive, with a long horizontal stroke extending to the right.

John Stauffer
Chefsjurist och tillförordnad chef